

MUZ 163A

Muz

~~5423~~

1631

M. kir. hadtört. levéltár és múzeum.

Helyszám: 9799.

Szakbeosztás:

Mellékletek: —

Állapot hiánytalan.

A kölcsönzés szabályai:

*Használati idő: mindenki számára egy hónap.
Hosszabbítási idő: esetenként egy hónap. —
A műveket másoknak továbbadni tilos. A kölcsönző a könyvek teljességéért, a vasúti és postai szállítás okozta esetleges károkért felelős és térítésre kötelezett.*

A könyvekbe sem tintával, sem írónnal semmit bejegyezni nem szabad.

Muz 1631

~~B 1527#~~

~~B 15423~~

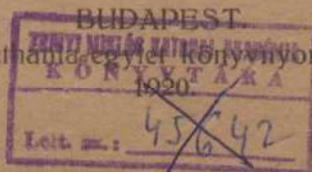
BOCSKAY ÉS A HAJDÚ VITÉZEK.

A vitézi érdem jutalma.

IRTA:
LAMPÉRTH GÉZA.

BUDAPEST
A Bethánia-egylet könyvnyomdája.

Több, mint háromszáz évvel ezelőtt, az 1604-ik esztendőben Kismarjai Bocskay István, bihari és erdélyi földesúr, majd Erdélyország fejedelme, zászlót bontott és fegyvert fogott az ősi magyar alkotmányos szabadság védelmére, melyet a protestánsok vallásszabadságával együtt, a bécsi hatalmak — élükön Rudolf császárral, királlyal és Ferdinánd főherceggel — minden módon el akartak nyomni, meg akartak semmisíteni.

Bocskay a hajdúkat szólította kibontott zászlói alá.

A hajdú név a hajtó szóból eredt. Hajtóknak, majd hajdúknak nevezték azokat az embereket, akik azzal foglalkoztak, hogy egyes birtokosok és állatkereskedők szolgálatába állva, nagy csoportokban hajtották az eladásra szánt lábas jószágot külföldre, főképen Ausztriába, Bécsbe. Ez a foglalkozás azokban a zavaros, háborús időkben, mikor — különösen a mohácsi vész után — a török és német dulta határainkat, nagy bátorságot, elszántságot és testi erőt követelt. A hajtók vagy hajdúk e szerint nagyerejű, vakmerő legények voltak, többnyire csak kemény öklükkel s egy-egy hatalmas bunkós-bottal fölfegyverkezve, amiért botos legényeknek is nevezték őket. Később a hajdú-név átragadt azokra a földönfutó magyarokra is, akiket a hazánk testébe mindjobban előrenyomuló török kiveret békés családi otthonából, elűzött ősi földjéről. Ezek a szerencsétlen magyarok — nemesek és jobbágyok (parasztok) egyaránt — vadon erdőkben, nádasokban verődtek össze, egy részük császári zsoldba állva katonáskodott, más részük bujdosója lett a világnak s élt ahogyan tudott, sokszor bizony teljesen elvadulva, rablásból, fosztogatásból...

Ez utóbbiak voltak a méltán rettegett szabad hajdúk, akik ellen egymásután hozták a legszigorúbb törvényeket (1554-1604-ig) csakhogy persze, kevés sikerrel. A török és német dúlások következtében számuk egyre ijesztőben szaporodott. Lelküket a szenvedés, az otthonuk elvesztése felett érzett keserűség, a bizonytalan bitang élet egyre jobban eldurvitotta. Nem kemény törvényparagrafus kellett ahhoz, hogy ezeket a szerencsétleneket jó utra vezesse, hanem egészen más valami. És ezt a más valamit megtalálta Bocskay István, aki jól ismerte a magyar népet és tudta, hogy lelkében a durva kéreg alatt, melyet a szenvedések vontak rá, ott szunnyad a nemes mag, csak életre kell azt virágoztatni — a megértés, a szeretet melegével. Szólt hozzájuk nyílt, egyenes magyar szóval, meleg magyar szívvvel és megcsillantotta előttük a szebb jövő, a békés otthon, az emberséges élet reménységét. Felszólította őket Isten és a Haza nevében, hogy álljanak zászlói alá, fogjanak fegyvert, segítsék levérni a garázda ellenséget,

aki minden bajnak, nyomoruságnak az okozója. Csak úgy remélhetnek ők is szebb jövődőt, emberhez méltó életet. Aki hiven kitart, jutalma nem fog elmaradni. Megzendítette előttük Luther hatalmas énekét: „Erős várunk nekünk az Isten — s ha ő velünk, ki ellenünk“. És a hajdúk megértették a magyar szívből feléjük zengő okos, meleg szót s lelkükben csirázni, zsendülni kezdett a nemes mag. Seregestül siettek Bocskay zászlói alá a vadon erdők bujdosói és azok is, akiket előbb már a kényyszerűség a császár zsoldjába hajtott. Érezték, hogy ott a helyük Bocskay zászlói alatt, ha nem akarnak nemzetük hóhérai lenni. Tudták, hogy ha a magyar hazáért és szabadságért harcolnak, akkor egyszersmind önnön javukért, maradékaikért is harcolnak és azért a földért, amelyet őseik vérrel szereztek, verejtékkel műveltek s amelyben atyáik, anyáik hamvai pihennek... Hiába ígért nekik a császár nagyobb zsoldot, szabad zsákmányolást, ami szintén csak magyar testvéreik bőrére ment volna. Bocskay hívó szava erősebb volt minden mézes-mázos bécsi maszlagnál.

És jó magyar vezérek: Rédey Ferenc, Lippay Balázs, Némethy Balázs és Gergely, Szilassy János, Csomaközy András, Halasi Fekete Péter, Hajdu Gergely, Kovács Albert s még más vitéz kapitányok vezetése alatt diadalról-diadalra vitték a magyar szabadság zászlóját. Első nagy győzelmüket az Ér folyó mellett Álmosdnál aratták Bocskay hajdú vitézei 1604. október 15-én. A korai hajnali órákban ütöttek rá Lippay Balázs és Némethy Balázs kapitányok vezetésével Petzen császári ezredes 4500 főnyi válogatott nemes ifjakkól álló seregére s mire a nap felragyogott, teljesen tönkre verték a császári sereget. Ez a diadal volt Bocskay és a hajdú vitézek dicsőségének hajnalhasadása s ennek emlékét hirdeti a fölkelő nap a hajdúk cimérében.

Az álmosdi diadal után a Tisza felé vonult a győzelmes hajdú-sereg számban is egyre szaporodva, lelkesedésben is gyarapodva és november elején már Kassa előtt állt, ahonnan Barbiano császári generális futva menekült. Bocskay november 11-én fényes kísérettel bevonult a városba, amely ezután fejedelmi székhelye lett. A következő év elején (1605. február 21-én) ugyanis az erdélyi rendek a győzelmes vezért Erdély fejedelmévé választották. Példájukat követték a magyar rendek április 20-án a szerencsi országgyűlésen. Ezt a választást a török szultán is jóváhagyta és a királyi címmel és koronával is megkínálta Bocskayt, ezt azonban ő visszautasította, mondván, hogy nem a koronáért, hanem a szabadságért kelt harcra!

És folytatta tovább harcát korona és királyi pálcá nélkül a magyar szabadságért, a magyar nemzet felszabadításáért, a magyar nép boldogságáért. A derék hajdú vitézek csakhamar

megtisztították a garázda osztrák zsoldosoktól egész Felső-magyarországot és egész „Bécs ország“-ig vitték előre Bocskay zászlait. A győzelem mámore persze a szilajvérű hajdúk közül is elkábitott némelyeket és vitéz katonához nem illő módon rabolni, fosztogatni kezdték különösen a németpárti urak birtokait, Bocskay azonban erős kézzel rendet teremtett s egyik legvitézebb kapitánya Lippay Balázs életével lakolt féktelenedése miatt. Bocskay nem türt szegyenfoltott vitézei fegyverén!

A török szultán diszkardot és drágaköves aranykoronát küldött a diadalmas Bocskaynak (ez a korona később Bécsbe került s ma is ott van) a szorongatott Rudolf császár pedig alkudozásba bocsátkozott vele s ígéretet tett, hogy visszaállítja Magyarországot alkotmányát és a vallásszabadságot, Bocskayt pedig elismeri Erdély fejedelmének. Bocskaynak nem is volt más célja. Nem vágyott ő királyi trónra, ő csak Magyarország alkotmányát és szabadságát akarta megvédeni s egy független szabad Erdélyt akart, mert az volt a meggyőződése, hogy „egy független Erdély magyar fejedelemmel mindaddig szükséges, míg a magyar korona ott fenn nálunk erősebb nemzetnél leszen, a németnél és tudta, hogy minél hatalmasabb Erdély, annál biztosabb Magyarország szabadsága“.

Ezen az alapon tehát megkötötte a császárral a híres bécsi békét (1606. augusztus hó 6-án), mely biztosította Magyarország alkotmányos szabadságát, a protestánsok szabad vallásgyakorlását és Erdély függetlenségét.

És a nemeslelkű fejedelem nem feledkezett meg derék hajdú vitézeiről, akik győzelemre segítették zászlaját. A korponai országgyűlésen (1605. december hó 12-én) kiadta pecsétetes levelét melyben 9254 hajdú vitéznek nemességet, cimert és földet adományozott. Ez az adománylevelél egyszersmind ékes szavakkal örökíti meg az ország akkori siralmas helyzetét és a hajdúvitézek érdemeit is, mondván egyebek között a következőket: „A mi időnkben a császári felség agyarkodó seregeire a napfénynél világosabban kiderült, hogy azok a török had közelsége miatt segélyhozás ürüggye alatt hazánkba bejövén, annak minden erősebb várait nemcsak elfoglalták, hanem Erdélyországot csaknem végpusztulásra juttatva, iszonyu és hallatlan kegyetlenséggel eltörölve és az egész nemességet elnyomva, az igaz vallás gyakorlatának és a hazai törvények kiszolgáltatásának szabadságát egész Magyarországon is háborgatni, sőt végkép eltörölni bátorokdta annyira, hogy azok zsarnoksága alatt senki sem a száját fölngitni, sem a fejét fölemelni nem merészelte, míg a hatalmas Isten mindenkinek reményén felül oldalunkat fegyverével föl nem övezte és belénk bátor lelket adván, Gedeon módjára, kevés

sereggel nekünk az ellenségén győzedelmeskedni nem engedett. Ugyanis Barbiano János kassai tábornok, különben fogadott fiunk, hallgatva az elébe terjesztett hamis vádakra minden törvényes út mellőzésével Szent Pál nevű várunkat cselvetéssel elfoglalta. Kereki nevű várunkat pedig ostrom alá vette. De a nekünk felette kedvező hajdú-vitézek fegyverei által onnan visszaveretvén, alattomban és nyíltan minden lehetőt megkísértve életünkre tört. Tartva tehát az ő jól felszerelt és tízezer fegyvert meghaladó seregétől, ugyanazon hajdú-vitézek munkája által Sólgyomkő nevű harmadik várunkból kimenvén és gyorsan erős sereget gyűjtve, míg a tábornok Petzen János érkezését várva, — aki 3000 gyaloggal és 1500 sziléziai vasassal már közeledett, hogy azután ezekkel egyesülve, dühös mérgét nemcsak a mi, hanem az egész magyar nemzet vesztére kiöntse, — mi az ő csatlakozásukat gyorsasággal és a jelenvaló irgalmas Isten segedelmével megelőzvé, hajnalhasadta előtt, október 15-én, 1604. esztendőben, Álmosd nevű puszta falunál a Petzen seregét, mely nemcsak megbizhatóbb, de erősebb is volt minden sereg közt, vezérüket elfogván, hirtelen megtámadtuk és megsemmisítettük. Mely csapásról midőn a tábornok (t. i. Barbiano) értesült volna, szörnyen megfélemlített és zavart futásban keresett menekülést. A szabadulást a mieink nyomon követve részint a Tisza partján rajtok s különösen a rác seregen szörnyű vérontást követtek el, a Tiszán pedig átkelve és Kassa királyi várost elfoglalták és Felsőmagyarországnak nagyobb részét, mely már a császáriak által sok-sok év óta mind a nemesi, mind a vallási szabadságra nézve nagyon el volt nyomva és azon szabadság visszaszerzésére az alkalmat várva-váró lakosok a mi hűségünkre részint önként, részint kényszerülve megesküdtek. Ezen széles elterjedt pusztító tűznek a császár elejét venni igyekeztvén, Básta Györgynek megparancsolta, hogy azzal az erős sereggel, melyet ugyanez évben a törökök ellen szervezett, üssön ránk. Kivel aztán váltakozó szerencsével harcolván, majd győzve, majd győzve, a szerencse minden játékát és a hadviselés viszontagságait egész télen át oly állhatatosan és erősen állottuk, hogy a következő tavaszon Bástát minden seregével együtt kivertük az országból. Pozsonyig kergetve ott vele megütköztünk és megvertük. Minek folytán a mieink egy része tüstént Morvaországot, másrésze pedig átkelve a Dunán, Alsó-Ausztriát és Stájerországot tűzzel-vassal szerteszéjjel pusztították. Amiből következett, hogy a császári felség a magyar nemzettől követek útján békét kérni s a törvényeknek és vallásoknak letiport szabadságát kedve ellen is egész teljességében visszaállítani méltóztatott.

Tehát az ily és annyira dicsőséges és örök emlékezetre méltó érdemeket tekintvén, mindnyájokat és egyenként a mi hajdú-vitézeinket, mint a mi régi szabadságunk visszaadóit, hogy a haza szabadságáért tett erős munkáiknak és a mi irántuk való hálánknak emlékezetét a késő maradékoknak is fenhagynánk és hogy azon hazában, amelyben harcoltak, főtiszteletet és szabadságot nyernének, Magyarország országgyűlésére 1605. november 10-én összegyűlt karoknak és rendeknek közmegegyezésükkel és helybenhagyásukkal, mindnyájukat egyenként és összesen, nevezetesen pedig ezen levelünk által nemes Csomaházy András és vitézlő Szilassy János, Kövy Miklós, Pallay Pál, Kovács Albert, Somogyi György, Farkas Mihály, Elek János, Csatáry János, Szénássy Mátyás, Nagy Mátyás, Füzy István és Hajdu Gergely kapitányságuk alatt vitézkedő hajdú katonáinkat a paraszti és nem nemes állapotból, melyben születtek, kegyelmesen kiemelni és Magyar és Erdély ország igaz nemesi sorába felvenni határoztuk, nyilván rendelvén, hogy ugyanazon vitézeink és azoknak mindkét nemü örökösei és utódai mindnyájan igaz és kétségtelen nemeseknek tartassanak“.

Itt leírja az adománylevelél az immár nemes hajdú-vitézek részére adott cimert s azután áttér a földadományozásra ilyképen: „Hogy pedig a mi említett vitézeink bizonytalan lakhelyeikről el ne széledjenek, vagy idegen hatóság alá ne kerüljenek, hanem minden időben egy bizonyos állandó helyen lakván és így együtt a mi erdélyországi hiv székelyeink szokása szerint Magyar és Erdélyországunknak minél alkalmasabb és huzamosabb szolgálatot tehessenek, Szabolcs vármegyében létező és azelőtt a mi tokaji várunkhoz tartozó Kálló egész városunkat, hasonlóan Nánás, Dorog és Varjas pusztabirtokainkat és Hadház, Vámos-Pércs, Sima és Vid nevezetű részfőszágainkat s minden királyi jogunkat — ami említett 9254 vitézeinknek és mindkét nemü örököseiknek s utódaiknak azon feltétel alatt adtuk és ajándékoztuk, hogy ők és az ő örököseik, utódaik, nekünk és Magyar és Erdélyországunknak először esküvel magukat kötelezvén, más adományos nemesek szokása szerint, fegyverekkel és hadiszerekkel jól felkészülve, a mi és utódaink parancsára minden hadjáratban jelen lenni és a hazának híven szolgálni köteleztessenek. — Mely dolognak örök emlékeztére és erősségére ezen függő és hiteles pecsétünkkel megerősített levelünket fentemlített 9254 vitézeinknek kegyesen adni és engedélyezni rendeltük. Kelt a mi szabad Korpona városunkban december 12-én az Urnak 1605-iki esztendejében. (Bocskay) István m. p. Péchy Simon s. k. titkár.“ Imigy végződött az első adomány-levelél, amelyet a következő év 1606.

szeptember 2-án követett Kassán a második. Ebben a Halmi Fekete Péter kapitány lovas hajdú-vitézei kaptak adományt Szoboszlóra. Megtudjuk ebből a levélből, hogy Fekete kapitány bajtársai a következők voltak: Bödy Mátyás, Médy István, Kiss Pál, Rácz Farkas, Pap István, Haty János és Makkos Ferenc századosok s velük mintegy 700 főnyi lovas hajdú, mezei katona". Kikről azt mondja a fejedelem, hogy ők a haza és ősi szabadság megmentése és megőrzése körül nagy lelki buzgósággal és állhatatossággal kétségtelen és kitünő hűséget, élénk és lelkes kitartást, hűséges szolgálatot tanusítottak és teljesítettek, minél nagyobb dicséret vitézekre alig mondható. A földhöz a szoboszlói vitézek is kaptak persze nemességet és külön nemesi címert is. Ezeken kívül Bocskay még számos hű vitézének adományozott földet és nemességet, így annak a 300 hajdúnak, akik a kereki várat védelmezték, a Bihar vármegyei Kölesért adta s ezek később a szomszédos Szalontára telepedtek át s közülök származott nagy költőnk Arany János is, aki büszkén vallotta magát „szalontai hajdú“-nak.

A nemeslelkű, hős szívű fejedelem tehát beváltotta ígétét, nem feledkezett meg derék hajdú-vitézeiről. A jobbágyi sorból nemességre emelte őket és részt adott nekik a haza szent földjéből, melyért ők vérüket ontották, amelyet megvédelmeztek a garázda ellenségtől s amelynek visszaadták régi szabadságát. Ez a föld akkor nagyrészt földult, kirabolts pusztaság volt, farkasok és egyéb dúvadak tanyája... Földulta, kirabolta az ellenség. De mégis föld volt, vérrel, verejtékkel öntözött drága magyar föld, melynek méhében — épúgy, mint a hajdúk lelkében — ott szunnyadt a magyar őserő, csak életre kellett azt virágoztatni! És a nemes hajdú-ivadékok, akik azután szerteszéledtek az egész Hajdúságban, Szabolcsban, Biharban, a véres harcok után keményen megfogták az eke szarvát, a kapa, a kasza nyelét s akik elsőek voltak a harcban, elsőek lettek a munkában is és verejtékes munkával termékeny Kánaánná változtatták a sivár pusztaságot. Házakat építettek, békés családi tűzhelyeket alapítottak. Isten dicsőségére templomokat emeltek és hálás kegyelettel őrizték apáról fiúra, nemzedékről-nemzedékre a dicső fejedelem: Bocskay István áldott emlékezetét, amikor a magyar haza és a szabadság ügye hívta őket, mindig fölbuzdult szívükben a hősi hajdú-vér, mindig elől jártak a dicsőség mezején és mindig megmutatták, hogy ők — Bocskay hajdú-vitézei! 1848-ban közülök kerültek ki a hirneves „Bocskay-huszárok“. A világháborúban szintén megmutatták vitézi virtusaikat a hajdú-vitézek.

És ha úgy fordulna a sora megmutatnák azt a jövőben is, mert sohasem fajulhat el a nemes, hősi hajdú-vér!

A vitéz.

Irla: Lampérth Géza.

I.

Nincsen szebb név, nincsen dicsőbb,
Mint a „vitéz“ nevezet.
Azt jelenti: akit illet
A hazáért szenvedett!

Mikor ránk tört, hogy széttépjen,
Hazánk minden ellene:
Lángra lobbant a lelkében
Hős apáink szelleme.

Talpraállt és minden gyáva
Önérdeket félretett.
S nemzetének közjávára
Odaszánt vért, életet.

Azt jelenti: a zivatar
Mikor zugva ránk szakadt,
Elöl járt, hol zuhogott a
Gyilkos halál-áradat . .

Vész, pusztulás véres szörny
Zúdult rá bár száz felül:
Meg nem ingva, meg nem törve
Küzdött rendületlenül!

Nemcsak parancs kényszerité, —
Vitte a vitézi vér!
Volt közvitéz és ha kellett,
Lett egyszerre hős vezér!

Mindig ott volt, ahol kellett,
Szíve, esze a helyén.
Mindig elől vágott rendet
A dicsőség mezején! . . .

II.

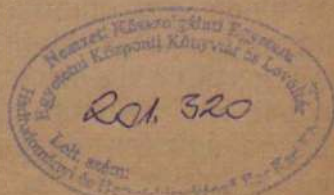
Nincsen szebb név, nincsen dicsőbb
Mint a „vitéz“ nevezet.
Akit illet: várja hála
Becsülés és szeretet.

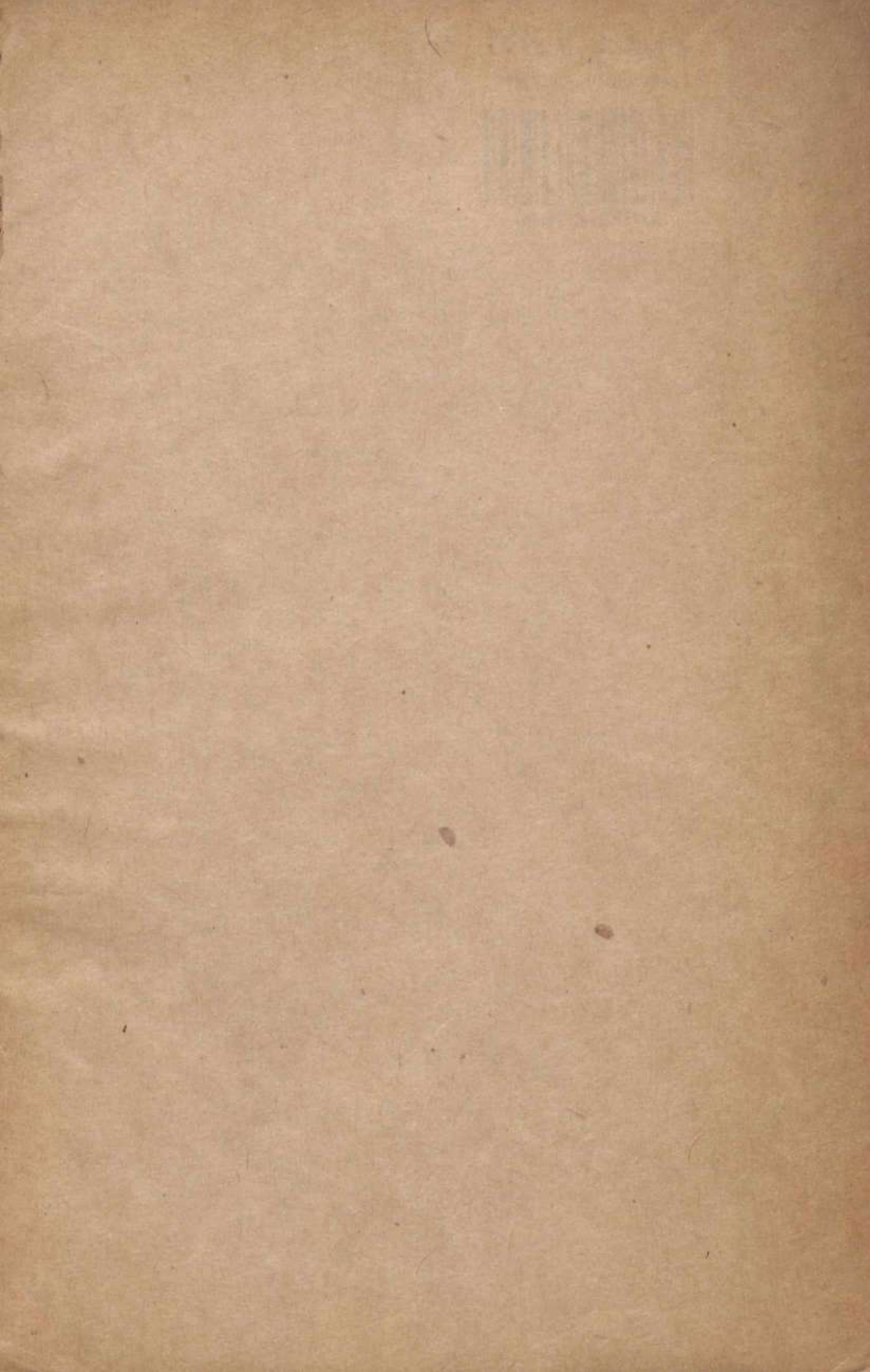
S ki vész-időn ezután is
Bátran, hősen talpra áll.
S hazánk minden ellenével
Szívvel, karral harcba száll.

Ki e földért hűn dolgozni
S ha kell, érte halni kész,
Ragyogjon fényt a nevére
E büszke szó: a „vitéz“!

Történelmünk fényes lapján
Tündököljön a neve.
Áldja meg áldó kezével
A magyarok Istene!

Virágozzák be hajlékát
Méltó fiak, unokák.
És kövessék vitéz apjuk
Dicsőséges nyomdokát!

NKE EKK

HHK Kari Könyvtár

84758590

